

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

**у контексті державної
програми розвитку фізичної культури в Україні:
досвід, проблеми, перспективи**

Присвячується 10-річчю факультету фізичного виховання і спорту

Житомир, 2014

Пазіна В. О.

Розвиток спортивної гімнастики
на Житомирщині у післявоєнні роки 188

Попович О. І. / Popovych O. I.

Взаємозв'язок психофізіологічного стану студентів-жінок
з рівнем їх рухової активності /
Relationship of the mental and physical states of female
students with the level of their motor activity 191

Свістельник І. Р.

Формування електронного галузевого інформаційного
ресурсу у ВНЗ фізкультурного профілю 194

Сіпліва М. О.

Формування позитивної мотивації у студентів
до занять фізичною культурою засобами степ-аеробіки 196

Стасюк Р. М., Смірнова К. Р.

Формування у студентів свідомого ставлення
до фізичного вдосконалення в процесі фізичного виховання 199

НАПРЯМ IV.

**ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ,
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ**

Абдуллаєв А. К., Ребар І. В., Нестеров А. С.

Процессы восстановления водного баланса спортсмена 202

Андрійчук О. Я.

Рекреаційно-туристичне державне регулювання 205

Бойко Г. М.

Корекційна спрямованість інклюзивного навчання
студентів з особливими освітніми потребами
в системі фізичного виховання молоді 207

Бринзак В. П., Милов О. А.

Фізичне здоров'я школярів 7-8 років,
що займаються хортингом 210

Гацосва Л. С.

Теоретичний аналіз проблем
адаптивного фізичного виховання 213

Ковінько М. С., Драчук А. І., Шевчик Л. М.

Шляхи оптимізації занять
фізкультурно-оздоровчої спрямованості 216

Кокарева С. М., Щербій С. А.

Дослідження стану здоров'я спортсменів різної
кваліфікації, що займаються
фітнес-багатоборством «Стренфлекс» 220

Корнійчук Н. М., Ляшевич А. М., Киричук В. О.

Перебіг адаптаційних процесів та формування
стресостійкості студентів молодших курсів
факультету фізичного виховання і спорту 223

Крук А. З., Крук М. З.

Особливості морфофункціональних
показників плавців-стаєрів 227

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Бойко Г. М.

Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Постановка проблеми. Подальше удосконалення системи освіти молоді з особливими потребами в умовах вищих навчальних закладів України потребує створення відповідних психолого-педагогічних умов, дотримання яких забезпечать всебічний гармонійний розвиток особистості студентів з особливими освітніми потребами, формування їхньої активної життєвої позиції, задоволення прагнення до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення. Саме розвиток особистості стане необхідним підґрунтям для формування належного рівня професійної компетентності студентів, забезпечить їхню подальшу конкурентоспроможність на сучасному вітчизняному та міжнародному ринках праці. Це вказує на актуальність проведення відповідних наукових розвідок.

Дослідження виконується згідно зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр., тема 2.29.: «Теоретико-методичні основи підготовки кваліфікованих спортсменів у спорті інвалідів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Встановлено, що вроджені та набуті порушення розвитку суттєво обмежують дієздатність молоді людини, її соціальну активність, сферу життєдіяльності (І.Д. Бех, В.І. Бондар, В.В. Засенко, А.В. Кігічак, А.А. Колупаєва, Л.В. Міхєєва, В.М. Синьов, М. К. Шеремет, А. Г. Шевцов та ін.), що негативно позначається на особистісному розвитку студентів з особливими освітніми потребами [1, 3, 6]. Встановлено, що такі умови перешкоджають соціальній адаптації та інтеграції в суспільство молоді людини, яка стоїть на порозі дорослого життя й прагне здобути якісну освіту [6].

У Державних програмах розвитку вищої освіти наголошується на необхідності пошуку нових особистісно зорієнтованих підходів до організації навчального процесу, забезпечення реальних, а не декларованих, суб'єкт-суб'єктних відносин у структурі «викладач-студент», розробки та впровадження новітніх освітніх технологій, забезпечення гнучкості програм навчання студентів у рамках запровадження кредитно-трансферної системи [2, 5]. З іншого боку, аналіз літературних джерел показав відсутність сталої концепції особистісно орієнтованої інклюзивної освіти молоді із порушеннями психофізичного розвитку в Україні. Однак, чисельні наукові доробки вчених і практиків свідчать про активний пошук шляхів розв'язання даної проблеми:

- створення особистісно орієнтованих освітніх технологій та супровід навчання студентів з інвалідністю у вищому навчальному закладі (О.В. Бажан, К.О. Кальченко, Д.Л. Коноплицька, Г.Ф. Нікуліна, М. К. Шеремет, А. Г. Шевцов та ін.);
- використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі, соціальній та професійній адаптації студентів з особливими освітніми потребами (О.І. Дідівська, В.О. Дубко, В.Б. Левовшко, М. К. Шеремет та ін.);
- використання групової навчальної діяльності студентів з порушеннями психофізичного розвитку різних нозологій у складі малих гетерогенних груп як фактору формування їхньої адекватної самооцінки (Л.Б. Волошко);
- організація самостійної роботи студентів із особливими освітніми потребами (Т.Л. Панченко та ін.);
- методи психокорекційної роботи зі студентами з особливими освітніми потребами (О.В. Тюття та ін.);

- створення та впровадження інтегральних реабілітаційних технологій в освітньому просторі (А.Г. Шевцов та ін.);
- впровадження окремих елементів інклюзивного навчання студентів із стійкими порушеннями у стані здоров'я в процесі фізичної рекреації як складової системи фізичного виховання молоді в умовах ВНЗ (Г.М. Бойко) [4, 5, 6].

Отже, теоретичний аналіз стану дослідженості питань корекційноспрямованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами, у тому числі, в системі фізичного виховання у вищих навчальних закладах України показав його фрагментарність, що актуалізує проведення таких досліджень.

Метою дослідження є визначення психолого-педагогічних умов і базового змісту інклюзивного навчання студентів із порушеннями психофізичного розвитку корекційної спрямованості в системі фізичного виховання молоді у вищих навчальних закладах України.

Проведення дослідження забезпечувало використанням таких **методів**: *теоретичних* – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння даних спеціальної науково-методичної літератури з метою визначення сучасних підходів та особливостей впровадження інклюзивної освіти у ВНЗ України, а також встановлення типових соматичних, психологічних та особистісних детермінант навчальної діяльності молоді з порушеннями психофізичного розвитку; визначення психолого-педагогічних умов і базового змісту особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів у системі фізичного виховання молоді.

Результати дослідження та їх обговорення. За результатами теоретичного аналізу та власного багаторічного досвіду впровадження особистісно орієнтованих інклюзивних підходів до організації навчання молоді з порушеннями психофізичного розвитку в системі їхнього фізичного виховання та спорту інвалідів встановлено необхідність створення оптимальних *психолого-педагогічних умов*, дотримання яких забезпечить формування високого рівня готовності студентів із порушеннями психофізичного розвитку до навчальної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ВНЗ.

Встановлено, що сприяння особистісному розвитку студентів різних нозологічних груп в умовах їхнього інклюзивного навчання корекційної спрямованості може бути забезпечено завдяки вирішенню таких *завдань*:

- 1) формування належного рівня соціально-психологічної компетентності суб'єктів навчальної діяльності, задіяних в системі підготовки студентів із порушеннями психофізичного розвитку в системі фізичного виховання; розвиток їхніх комунікативних, перцептивно-рефлексивних, організаційних здібностей, що забезпечує ефективну навчально-професійну взаємодію студентів з особливими освітніми потребами, їхніх одногрупників і викладачів;

- 2) формування належного рівня психологічного здоров'я студентів із порушеннями психофізичного розвитку;
- 3) формування оптимального мотиваційного підґрунтя навчальної діяльності студентів із порушеннями психофізичного розвитку;

- 4) удосконалення ключових властивостей психіки, що впливають на ефективність навчальної діяльності студентів у залежності від специфічних особливостей майбутньої професійної діяльності, а також характеру, глибини та ступеня незворотності ураження, вимог, регламентованих умовами організації навчального процесу в конкретному вищому навчальному закладі;

- 5) забезпечення корекційного змісту освіти студентів із порушеннями психофізичного розвитку різних нозологій в умовах особистісно орієнтованого інклюзивного навчання, зокрема, в системі фізичного виховання та занять адаптивним спортом.

Створення психолого-педагогічних умов, що забезпечать сприяння особистісному розвитку студентів з особливими освітніми потребами в умовах корекційноспрямованого інклюзивного навчання в системі фізичного виховання молоді пов'язане, передусім, з урахуванням способів і умов навчальної діяльності таких студентів. Згідно зі структурою спортивної діяльності, тренувальні та змагальні фізичні вправи, специфічні для конкретного виду спорту, утворюють способи діяльності. Однак, за більшістю просторових, часових, просторово-часових, ритмічних і динамічних характеристик техніки кожної окремої вправи, способи реалізації індивідуальних психофізичних та функціональних можливостей студентами із порушеннями психофізичного розвитку різних нозологій суттєво відрізняються від напрацьованих науковцями та практиками стандартизованих та індивідуальних варіантів техніки тих чи інших фізичних вправ, що є предметом вивчення та підсумкового контролю [3].

Отже, якщо для здорових студентів вибір способів діяльності визначається, передусім, її метою, а також суб'єктивними та об'єктивними умовами діяльності, то для студентів із порушеннями психофізичного розвитку вибір способу, перш за все, лімітований характером основного та супутніх уражень, їхнім соматичним і психічним станом, необхідним обсягом і характером специфічного супроводу навчальної діяльності в умовах інклюзивної організації навчального процесу з фізичного виховання та адаптивного спорту.

Практика засвідчує, що моторні, сенсорні та хронічні соматичні порушення зумовлюють виникнення значних труднощів в організації навчального процесу студентів в умовах ВНЗ. Відсутність наукових відомостей щодо особливостей системи особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів із порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату, хронічними соматичними патологіями в системі їхнього фізичного виховання актуалізує розробку та впровадження спеціальних методів, методичних прийомів, засобів і форм організації навчального процесу, що забезпечить створення оптимальних умов для формування належного рівня професійної компетентності майбутніх фахівців, а також найвищого рівня їхньої самореалізації в навчальній і майбутній професійній діяльності.

Отже, інклюзивне навчання студентів із особливими освітніми потребами в умовах ВНЗ передбачає наявність своєрідних вимог до об'єктивних і суб'єктивних умов діяльності. До групи *об'єктивних умов* віднесено матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, кваліфікацію викладачів, специфіку застосованих ними технологій навчання, умови вільного доступу тощо. У залежності від характеру сенсорної й моторної недостатності, соматичного та функціонального стану студентів визначаються специфічні вимоги до об'єктивних умов діяльності

спортсменів, як-от:

- забезпечення архітектурної безбар'єрності соціально-побутових, навчальних і спортивних споруд;
- застосування сучасних технологій навчання в умовах інклюзивної організації навчального простору;
- спеціалізоване технічне, психологічне та медичне забезпечення навчальної діяльності студентів різних нозологічних груп.

Суб'єктивні умови навчальної діяльності студентів виникають у процесі їхньої професійно-практичної підготовки. До суб'єктивних умов навчальної діяльності студентів з особливими освітніми потребами необхідно віднести:

- природні задатки;
- спеціально розвинені психічні процеси студентів, що визначаються особливостями функціонування вищих психічних функцій: відчуттям, сприйманням, увагою, пам'яттю, мисленням, конструктивною діяльністю;
- домінуючими психічними станами, що супроводжують навчальну діяльність студентів;
- особистісні риси, досвід, експлікований у спеціалізованих знаннях, уміннях і навичках.

Зокрема, для студентів із порушеннями зору, опорно-рухового апарату, хронічними соматичними патологіями специфічність суб'єктивних умов завжди зумовлена та лімітована чинниками, пов'язаними з характером ураження, а також рівнем їхнього особистісного розвитку.

Забезпечення *корекційного компонента* освіти молоді зі порушеннями психофізичного розвитку, передусім, передбачає розробку *базового змісту особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами в системі фізичного виховання*. Структуру базового змісту утворюють:

- психолого-педагогічні заходи з відновлення та збереження психологічного здоров'я студентів, зокрема, спрямовані на корекцію самооцінки та рівня домагань, рівня особистісної та ситуативної тривожності, самоприйняття та самодопомоги, самоврегульованості особистості;
- психолого-педагогічні заходи, спрямовані на забезпечення корекційного змісту навчання, що передбачає здійснення опори на більш збережені психічні та психомоторні функції студентів;
- психолого-педагогічні заходи, спрямовані на формування професійно важливих особистісних якостей, що забезпечують досягнення високого рівня ефективності навчальної діяльності;
- психолого-педагогічні заходи, спрямовані на надання допомоги студентам, викладачам, іншим суб'єктам навчальної діяльності ВНЗ, у вирішенні психологічних проблем, що виникають за ходом навчання в процесі їхньої міжособистісної взаємодії, а також допомогу у вирішенні їхніх особистісних проблем.

Індивідуалізація та конкретизація базового змісту особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами в системі фізичного виховання має здійснюватись за результатами педагогічних спостережень, соціологічних і психодіагностичних досліджень, на підставі узагальнення результатів яких складається *індивідуальна карта* психолого-педагогічного супроводу корекційно спрямованого інклюзивного навчання студента з особливими освітніми потребами.

Висновки

Одним із дієвих шляхів розвитку особистості та формування професійної компетентності студентів із порушеннями психофізичного розвитку вважаємо створення умов для їхнього особистісно орієнтованого інклюзивного навчання корекційної спрямованості у складі звичайних академічних груп.

Визначено мету, конкретизовано завдання корекційно спрямованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами. Передбачено, що вирішення визначених завдань сприятиме розвитку особистості студентів різних нозологічних груп, створить особистісне і функціональне підґрунтя для формування професійних компетенцій майбутніх фахівців, у тому числі, засобами фізичної культури та адаптивного спорту.

Встановлено, що інклюзивне навчання студентів із особливими освітніми потребами в умовах ВНЗ передбачає врахування своєрідних вимог до об'єктивних і суб'єктивних умов діяльності, а також дотримання корекційної спрямованості його змісту. Визначено структуру базового змісту особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами в системі фізичного виховання, що утворюється психолого-педагогічними заходами: з відновлення та збереження психологічного здоров'я студентів; заходами, спрямованими на забезпечення корекційного змісту навчання, що передбачає здійснення опори на більш збережені психічні та психомоторні функції студентів; заходами, спрямованими на формування професійно важливих особистісних якостей, що забезпечують досягнення високого рівня ефективності навчальної діяльності студентів; заходами, спрямованими на допомогу студентам і викладачам у вирішенні їхніх психологічних проблем, пов'язаних із навчанням та міжособистісним спілкуванням.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з уточненням корекційного змісту особистісно орієнтованого інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами в системі їхнього фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Г.М. Інтегроване навчання студентів, хворих на дитячий церебральний параліч на факультативних заняттях з плавання / Г.М. Бойко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний зб.: Вип. 5/ За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К. : Науковий світ, 2004. – С. 191–194.
2. Бойко Г.М. Теоретичні та практичні аспекти впровадження системи супроводу інтегрованого навчання студентів з обмеженими можливостями / Г.М. Бойко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 2. – С. 9–14.

3. Бойко Г.М. Інклюзивне навчання студентів із порушеннями психофізичного розвитку на факультативних заняттях з фізичного виховання / Г.М. Бойко // Наука і освіта : науково-практичний журнал. – Одеса, 2013. – № 3. – С. 83–86.
4. Бойко Г.М. Інклюзивне навчання та розвиток особистості студентів з особливими освітніми потребами / Г.М. Бойко // Збірник матеріалів науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу ПДАА (14–15 квітня 2014 р., Полтава). – Полтава : ПДАА, 2014. – С. 12-15.
5. Красняков Є. Формування та реалізація державної політики у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні [Електронний ресурс] / Красняков Є., Бурда В. – Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 2003/2010. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3576/>
6. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. – К. : МП Леся, 2009. – 483 с.

АНОТАЦІЇ

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Бойко Г. М.

Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті охарактеризовано специфічні об'єктивні та суб'єктивні умови початкової діяльності студентів із порушеннями психофізичного розвитку в умовах вищого навчального закладу; здійснено розробку базового змісту інклюзивного навчання студентів із порушеннями психофізичного розвитку корекційної спрямованості в системі фізичного виховання молоді у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: фізичне виховання, інклюзивне навчання, студенти, психофізичний розвиток, порушення.

КОРРЕКЦИОННАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Бойко Г. Н.

Полтавский институт экономики и права Открытого международного университета развития человека «Украина»

В статье представлено характеристику специфических объективных и субъективных условий, связанных с учебной деятельностью студентов с нарушениями психофизического развития в условиях высших учебных заведений; представлено материалы, связанные с разработкой базового содержания инклюзивного обучения студентов с нарушениями психофизического развития коррекционной направленности в системе физического воспитания молодежи.

Ключевые слова: физическое воспитание, инклюзивное обучение, студенты, психофизическое развитие, нарушения.

CORRECTIONAL TOWARDS INCLUSIVE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE PHYSICAL EDUCATION OF YOUTH

Boyko G.

Poltava economics and law institute of the Open international university of human development «Ukraine»

The article presents the characteristics of the specific objective and subjective conditions related to educational activity of students with impaired mental and physical development in conditions of higher education institutions; submitted materials related to the development of the basic content of the inclusive education of students with impaired mental and physical development of the correctional system in the direction of physical education of youth.

Keywords: physical education, inclusive, students, psycho-physical development, violations.